

بررسی خلاقیت و نظریه‌های معروف آن

احسان رستگار

دانش آموخته کارشناسی ارشد علوم تربیتی گرایش برنامه ریزی درسی، دانشگاه آزاد دزفول، کارشناس مسئول آموزش متوسطه دوم مدیریت آموزش و پرورش شهرستان شوش

چکیده

هر انسانی اعم از دبیر و غیر دبیر از استعداد خلاقیت برخوردار است، فقط نیروها و عواملی لازم است که بتواند این استعدادها را شکوفا ساخته و از حالت بالقوه به حالت بالفعل درآورد، بنابراین بروز خلاقیت وضعی خاص را می‌طلبد و چنین نیست که استعدادها و خلاقیت‌های افراد به خودی خود و به طور تصادفی، بتوانند به شکوفائی برسند. ابهام اصطلاح خلاقیت مربوط به این می‌شود که یک مفهوم انتزاعی و تازه است. اما ابهام در مفهوم به معنی پیچیدگی خود جریان خلاقیت نیست؛ زیرا خلاقیت را می‌توان به راحتی در زندگی روزانه حس کرد و آن را لمس نمود. با این وجود درباره خلاقیت نظریه‌های متنوعی وجود دارد و مکاتب مختلف روان‌شناسی نیز از زوایای مختلفی به خلاقیت نگریسته‌اند که برای تکمیل بحث از بین نظریه‌های مختلف، آنهایی که درباره خلاقیت بحث بیشتری نموده‌اند را مورد بررسی قرار می‌دهیم. این مقاله که با روش توصیفی و تحلیلی و بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای صورت گرفته است بر آن است که به بررسی خلاقیت و نظریه‌های معروف آن بپردازد. به عقیده صاحب‌نظران، آنچه مهمتر و محکمتر از وجود استعداد خلاقیت است، جلوگیری از عوامل بازدارنده ظهور آن است.

واژه‌های کلیدی: تفکر، خلاقیت، نظریه‌های خلاقیت

مقدمه

خلاقیت همواره مفهومی اسرارآمیز، وسیع و بسیار پیچیده بوده است. خلاقیت را شاید بتوان برترین سطح یادگیری بشر، بالاترین توانمندی تفکر و محصول نهایی ذهن و اندیشه انسان دانست. اما صرف نظر از این باور قدیمی که خلاقیت را ناشی از نیرویی اسطوره‌ایی و ماورایی می‌پنداشت، در قلمرو علم روانشناسی و رفتارشناسی جدید نیز به دلیل ابهام و پیچیدگی ماهیت خلاقیت، میان روان‌شناسان و پژوهشگران ذهن و روان در تعریف و تبیین آن اختلاف نظرهای زیادی وجود دارد. بر این اساس تاکنون تعریف جامع و کاملی که بتواند همه ابعاد و جنبه‌های آن را دربرگیرد، ارائه نشده است. (سلیمانی، ۱۳۸۱).

بعضی از تعریف‌ها، ویژگی‌های شخصیتی افراد را محور قرار داده و بعضی دیگر بر اساس فرایند خلاقیت و تعریف‌های دیگر برحسب محصول خلاق به خلاقیت نگریسته‌اند. از جمله افرادی که برحسب شخصیت به خلاقیت می‌نگرد گیلفورد است. او معتقد است خلاقیت مجموعه‌ایی از توانایی‌ها و خصیصه هاست که موجب تفکر خلاق می‌شود. با وجود اینکه تا به حال میلیون‌ها کلمه در مورد خلاقیت بیان گردیده است، ولی هنوز دانش و معلومات بشر درباره این موضوع محدود است و پذیرفتن مشترک که همه صاحب‌نظران در آن اتفاق نظر داشته باشند، یکی از ضروریات است. این مقاله که با روش توصیفی و تحلیلی و بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای صورت گرفته است بر آن است که به بررسی خلاقیت و نظریه‌های معروف آن بپردازد. به عقیده صاحب‌نظران، آنچه مهمتر و محکمتر از وجود استعداد خلاقیت است، جلوگیری از عوامل بازدارنده ظهور آن است.

شیوه‌ی تحقیق

نوع روش تحقیق در این پژوهش به صورت توصیفی- تحلیلی است. نگارنده ابتدا به فیش‌برداری از موضوعات مرتبط پرداخته و بعد از اتمام فیش‌برداری به تلفیق و دسته‌بندی آن‌ها و سپس به تجزیه و تحلیل مطالب پرداخته و در پایان از بررسی‌های انجام شده در این آثار نتیجه‌گیری‌های لازم به عمل آمده است که در ادامه از نظر خواهد گذشت.

خلاقیت

خلاقیت^۱ زیباترین و شگفت‌انگیزترین خصیصه انسان است. غنا، پویایی و بقای هر فرهنگ و تمدنی به خلاقیت مردمان آن بستگی دارد و این واقعیت را تاریخ بارها به اثبات رسانده است. اکنون در آغاز هزاره سوم به جرات می‌توان گفت خلاقیت همان چیزی است که زندگی مدرن بشر متمدن را از زندگی ابتدایی انسان نخستین جدا می‌کند. اگر اکنون در شروع قرن بیست و یکم مشاهده می‌کنیم که در قسمتی از دنیا، انسان‌هایی رویای دست‌یابی به کرات دور دست و سکونت در فضا را به واقعیتی عینی بدل کرده‌اند، برای لحظه‌ایی بیندیشیم که در همین لحظه در گوشه‌های دیگری از دنیا، انسان‌های دیگری نیز زندگی می‌کنند که شیوه زیستن آنها همانند بشر هزاران سال پیش است، به راز خلاقیت، این موهبت منحصر به فرد انسان پی خواهیم برد. (لیو و همکاران^۲، ۲۰۲۱).

در دهه ۱۹۵۰، غرب شاهد شکل‌گیری یک موج علمی با هدف شناخت و پرورش خلاقیت بود و از همان زمان اولین مطالعات و تحقیقات بنیادی و هدف دار در مورد خلاقیت آغاز گردید، امروزه این موج با گذشت نیم قرن از حرکت آن از دریای بیکران خلاقیت، دستاوردهایی گران به ساحل دانش هدیه کرده است. البته علی‌رغم تحقیقات و مطالعات فراوان روان‌شناسان و

^۱- Creativity

^۲- Liu et al

متخصصان در طول این مدت، هنوز هم ماهیت واقعی خلاقیت انسان به طور کامل شناخته نشده است و آنچه تاکنون به دست آمده نیز توأم با برخی اختلاف نظرها می‌باشد. اما در عین حال همین دستاوردها و نتایج حاصله از پژوهش‌های خلاقیت در دنیا، اکنون پشتوانه‌ایی برای طرح‌ریزی روش‌ها و برنامه‌هایی در جهت پرورش این توانایی در افراد گردیده است. (سلیمانی، ۱۳۸۱).

تورنس (۱۹۹۹) کسی که در سرتاسر جهان از او به عنوان «پدر خلاقیت» یاد می‌کنند و نزدیک به ۶۰ سال از عمر خویش را صرف تحقیقات در مورد خلاقیت نمود، تعابیر زیبایی از خلاقیت دارد که بعضی از آنها جهت دریافت بهتر از مفهوم خلاقیت ذیلاً می‌آید.

خلاقیت عبارت از عمیق‌تر کردن است.

خلاقیت دوباره نگاه کردن است.

خلاقیت وارد آب‌های گود شدن است.

خلاقیت وصل کردن دو شاخه به پریش خورشید است.

خلاقیت دست دادن با آینده است.

خلاقیت خارج شدن از پشت درهای بسته است.

ادواردز^۱ (۱۹۸۹) می‌گوید: «خلاقیت میزان ایده‌های جدید یا کاربردی است که فرد برای فعالیت‌های کاری ارائه می‌دهد» (جالان^۲، ۱۹۹۵).

- تورنس (۱۹۸۱) معتقد است: «خلاقیت فرایند حساس شدن نسبت به مشکلات، کمبودها، حلقه‌های اتصال گمشده، ناهماهنگی‌ها و جستجو برای یافتن راه حل می‌باشد». (گیلمارتین^۳، ۱۹۹۹).

- آمابیل^۴ (۱۹۹۷) خلاقیت را تولید ایده‌های جدید و سودمند می‌داند. (ترنی^۵، ۱۹۹۹).

«خلاقیت عبارتست از بکارگیری دانش و مهارت‌ها در راه‌های جدید برای دستیابی به نتایج ارزشمند». (بنتلی^۶، ۲۰۰۲).

با توجه به تعاریف ارائه شده می‌توان به چند ویژگی بارز در مورد خلاقیت اشاره کرد که می‌توانند به میزان قابل توجهی توصیف کننده آن باشند. این ویژگی‌ها عبارتند از:

۱- خلاقیت فرایندی فکری و روانی است.

۲- محصول خلاقیت می‌تواند به شکل یک اثر، ایده، راه حل و یا هر چیز دیگر ظهور کند.

۳- محصول خلاقیت، پدیده‌ای نو و جدید است.

۴- محصول خلاقیت اثری است که علاوه بر تازگی، دارای ارزش نیز می‌باشد.

۵- خلاقیت یک توانایی عمومی است و در همه افراد کمابیش وجود دارد. (مهدیان و کرمی باغ طیفونی، ۱۳۹۹).

۶- خلاقیت قابل پرورش است و با محیط اجتماعی و فرهنگی ارتباط مستقیم دارد (موحدی، ۱۳۹۸)

1- Edwards

2- Jalan

3- Gilmartin

4- Amabile

5- Therney

6- Bentley

تعاریف خلاقیت از دیدگاه اجتماعی

خلاقیت، عبارت است از: فرایند یافتن راه‌های جدید برای انجام دادن بهتر کارها (کیخا و عباس‌پور، ۱۳۹۸).
خلاقیت، یعنی ارائه فکرها و طرح‌های نوین برای تولیدات و خدمات جدید. (سید عامری، ۱۳۸۱).

تعاریف خلاقیت از دیدگاه سازمانی

خلاقیت یعنی ارائه فکر و طرح نوین برای بهبود و ارتقاء کمیت یا کیفیت فعالیت‌های سازمان همچون (افزایش بهره‌وری، افزایش تولیدات یا خدمات، کاهش هزینه تولیدات یا خدمات از روش بهتر، تولیدات یا خدمات جدید و غیره (عبدویی و پاشایی، ۱۳۹۷). خلاقیت، فرایند ایجاد محصولات منحصر به فرد از طریق تغییر محصولات موجود است. این محصولات، چه ملموس و چه غیرملموس، باید فقط برای خلق‌کننده جدید و منحصر به فرد باشند. ضوابط مربوط به هدف و ارزشی را که خلق‌کننده تعیین کرده است، احراز نمایند (اصانلو، ۱۳۸۳).

نظریه‌های خلاقیت

ابهام اصطلاح خلاقیت مربوط به این می‌شود که یک مفهوم انتزاعی و تازه است. اما ابهام در مفهوم به معنی پیچیدگی خود جریان خلاقیت نیست، زیرا خلاقیت را می‌توان به راحتی در زندگی روزانه حس کرد و آن را لمس نمود. با این وجود درباره خلاقیت نظریه‌های متنوعی وجود دارد و مکاتب مختلف روان‌شناسی نیز از زوایای مختلفی به خلاقیت نگریسته‌اند که برای تکمیل بحث از بین نظریه‌های مختلف، آنهایی که درباره خلاقیت بحث بیشتری نموده‌اند را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

نظریه کهن

یکی از نظریات دوران باستان، خلاقیت را شکلی از دیوانگی می‌داند. در این دیدگاه خودجوشی و غیرعقلانی بودن ظاهری خلاقیت نتیجه جنون تلقی می‌شد. این نظریه تا پایان قرن نوزدهم ادامه داشت، حتی امروز نیز برخی از روی مسامحه، افرادی را که دارای توانایی خلاقیت قابل ملاحظه‌ای هستند، تا حدی دیوانه یا غیرعادی می‌نامند. یکی دیگر از نظریه‌های قدیمی که ریشه آن به یونان باستان باز می‌گردد، خلاقیت را مبتنی بر یک الهام خدایی می‌داند و معتقد است که فرد خلاق پس از الهام از خداوند و به طور ناگهانی شروع به تولید چیزهایی می‌کند، بدون اینکه بداند آنها از کجا آمده‌اند. در نظریه دیگری خلاقیت را به عنوان نبوغ یا نبوغ شهودی دانسته‌اند، در این نظریه فرد خلاق گرچه نابهنجار و دیوانه یا بیمار تلقی نمی‌شود، اما هنوز به عنوان شخصی متفاوت از سایرین قلمداد می‌شود. این نظریه معتقد است علت جهش‌های بزرگ افراد خلاق، برخورداری از فرایندهای خارق‌العاده تفکر است. (نلر، ۱۳۸۰).

نظریه تداعی‌گرایی و رفتارگرایی

بر طبق نظریه تداعی‌گرایی ارتباط دو ایده منجر به تفکر می‌گردد. وقتی ایده‌ایی در ذهن باشد، ایده مشابه آن نیز به دنبال آن خواهد آمد. بنابراین وقتی فرد با مسأله‌ایی روبرو گردد با تداعی اطلاعات قبلی که در ذهن دارد به ایده تازه‌ایی برای حل مسأله دست می‌یابد. پس می‌توان گفت خلاقیت عبارت از هر چه فعال نمودن تداعی‌ها و ارتباطات ذهنی است و تداعی بیشتر منجر به خلاقیت بیشتر می‌گردد.

مدنیک معتقد است که تفکر خلاق عبارتست از شکل دادن به تداعی‌ها به صورت ترکیبات تازه و مفید که پاسخگوی الزامات خاصی باشد. هر چه عناصر ترکیب غیر مشابه‌تر از یکدیگر باشند، فرایند مربوطه خلاقتر خواهد بود. مدنیک براساس نظریهٔ تداعی، سه روش برای حل خلاق مسأله ارائه می‌دهد.

الف- اتفاق و تصادف: ترکیب جدید به طور تصادفی و اتفاقی به وجود آمده است. به عبارتی دیگر ترکیب جدید به طور اتفاقی از عناصر مربوطه ترکیب شده است.

ب- شباهت و تجانس: در این حالت شباهت عناصر موجب ترکیب جدید می‌شود.

ج- وساطت: با وساطت عناصر مشترک، ترکیب جدید حاصل می‌شود.

اساس نظریات مکتب رفتارگرایی نیز نشأت گرفته از تداعی‌گرایی است. اسکینر^۱ (۱۹۸۱) و سایر رفتارگراها از جمله وودمن^۲ (۱۹۸۱) رفتار خلاق را عبارت از رفتاری می‌دانند که از طریق تقویت‌های محیطی فرا گرفته شده است. رفتارگرایان برای فرد در تولید خلاق، حداقل نقش را قائلند. آنها می‌گویند: محصول خلاق معمولاً از راه تغییرات تصادفی بدست می‌آید که به خاطر پیامدهای مثبتشان انتخاب می‌گردند. آنها معتقدند هرچند ممکن است گاهی تداعی منشاء ایده‌های تازه باشد اما نمی‌توان گفت تفکر خلاق از تداعی نشأت می‌گیرد. چنان که بسیاری از مواقع تفکر خلاق بدون هیچ‌گونه تداعی شکل می‌گیرد. همچنین تفاوت افراد با تجربه‌های مشابه، چنان که یکی از این تجربه استفاده کرده و به نتیجه خلاق دست می‌یابد و دیگری هرگز موفق نمی‌شود نیز از موارد نقض نظریه تداعی‌گرایی می‌باشد. نکته دیگر تاکید زیادی است که رفتارگرایان بر نقش محیط در تحقق خلاقیت کودکان دارند. (حسینی، ۱۳۸۱).

نظریه انسان‌گرایی

روانشناسان انسانگرا خلاقیت را پاسخی به نیازهای درونی فرد می‌دانند و سلسله مراتبی نیز برای این نیازهای انسان قائل هستند.

کارل راجرز^۳ (۱۹۶۱) خلاقیت را نوعی خودشکوفایی می‌داند و معتقد است، موجودات زنده تمایل دارند استعدادها و توانایی‌های خود را بارور سازند. وی خلاقیت را دارای سه شرط درونی و سازنده می‌داند که عبارتند از:

الف- گسترش پذیری: یعنی واکنش نشان دادن به محرک‌ها به همان صورتی که وجود دارند و مقاومت در مقابل فرآیندهای دفاعی که باعث تغییر شکل این محرک‌ها می‌شوند.

ب- داشتن موضع درونی ارزشیابی: یعنی فرد خلاق تولیدات خود را تنها با قضاوت دیگران نمی‌سنجد، بلکه در درون فرد، یک مرکز ارزشیابی وجود دارد که بوسیله آن، کارهای خود را مورد قضاوت قرار می‌دهد.

ج- توانایی بازی کردن: توانایی بازی کردن با عناصر، شکل‌ها و افکار که باعث خلاقیت و نوآوری و در نتیجه شور و شوق در فرد خلاق می‌گردد. (نلر، ۱۳۸۰).

¹- Skinner

²- Woodman

³- Carl Rogers

نظریه شناخت‌گرایی

روان‌شناسان شناخت‌گرا این نکته را مطرح کرده‌اند که مکتب رفتارگرا از نقش شناخت فرد در فرآیند آفرینندگی غافل مانده است. فرد در داد و ستد با محیط خود اطلاعاتی کسب می‌کند که نحوه دریافت، سازماندهی، انبار کردن و به کار گرفتن اطلاعات مسیر و کیفیت و محصول اندیشیدن او را تعیین می‌کند. آزمایش‌های والاک و همکاران این ویژگی را به شیوه‌های اندیشیدن ارتباط می‌دهد که از بین آنها می‌توان وابستگی و عدم وابستگی به زمینه، وسعت و محدودیت حیطه ادراک، یکنواختی و برجستگی را نام برد. ویژگی اساسی این شیوه‌های اندیشیدن این است که یا فرد به شیوه‌ای گسترده به محیط می‌نگرد یا روی بخش‌های خاصی از آن متمرکز می‌شود. حذف یا سانسور شناختی در افراد خلاق کمتر صورت می‌گیرد. (براهنی، ۱۳۵۶).

نظریه گشتالت

از نظر روان‌شناسان گشتالتی خلاقیت بیش از همه بر تفسیر مسئله متمرکز است و در تحلیل خود به دو نوع تفکر خلاق اشاره می‌کنند: تفکر خلاق که به طور ساده شامل تولید مجدد یا یادآوری تجارب گذشته است و تفکر خلاق که شامل خلق چیزهای واقعاً جدید است. در تفکر خلاق فرد باید با ماوراء تجارب گذشته خود با هر مسئله جدید به عنوان یک تجربه مستقل برخورد کند. آنان معتقدند که در یک موقعیت جدید، الزامی نیست که به طور تصادفی عمل شود و می‌گویند که شرایط خاص مسئله ممکن است به طور خودکار مجدداً بازسازی شود به طوری که راه حل جدید، ناگهان ظاهر شود. در این بینش ناگهانی و ادراک تازه، به دانش‌ها و تجارب گذشته نیازی نیست. در واقع به تجارب گذشته نه تنها در تفکر خلاق مورد نیاز نیستند؛ بلکه در بسیاری از موارد مزاحم نیز هستند. (اسماعیلی، ۱۳۷۹).

نظریه اسکاکتل

اسکاکتل عقیده دارد که خلاقیت، حاصل پذیرا بودن نسبت به دنیای بیرون می‌باشد. به گفته اسکاکتل بشر نیازمند آن است که خلاق باشد، نه به دلیل ارضای سائقه‌های خود، بلکه به این دلیل که نیاز دارد با دنیای اطراف خود رابطه برقرار کند. برای رضایت‌بخش بودن این کار بایستی از مفاهیم خودمداری فرار کند تا دنیا را از نو ببیند. خلاقیت در انعطاف‌پذیری ذهنی، در شدت علاقه و در روش‌های گوناگون ابراز می‌شود. درست است که خلاقیت در بردارنده عنصری از بازی فکری است اما ویژگی‌های اصلی آن، پذیرا بودن و انعطاف‌پذیری است تا بازیگوشی. (نلر، ۱۳۸۰).

نظریه گیلفورد

گیلفورد (۱۹۸۸) تفکر واگرا را معادل خلاقیت تلقی می‌کند. از نظر گیلفورد تفکری را همگرا گویند که به سوی پاسخی قراردادی و یا معین حرکت کند و تفکر واگرا، تفکری است که به سوی پاسخی نامشخص جهت‌های گوناگونی را می‌پیماید. (براهنی، ۱۳۵۶).

گیلفورد در سال ۱۹۶۷ در نظریه گسترده خود درباره ماهیت هوش، موضوع را به نحو روشن‌تری تشریح می‌کند و می‌گوید: همگرایی و واگرایی دارای چند خصوصیت مشترک هستند به این ترتیب که برای هر کدام از آنها وجود اطلاعات امری لازم است و این اطلاعات یا از حافظه بدست می‌آید یا اطلاعات تازه‌ای است که فرد آن را از دنیای خارج کسب می‌کند.

وی همچنین اضافه می‌کند که تفاوت‌های بارزی نیز بین این دو شکل فعالیت ذهنی مخصوصاً وقتی که صحبت بر سر حل مسئله باشد وجود دارد. به این ترتیب که در واگرایی ممکن است مسئله خیلی وسیع باشد و در راه حل آن قید و بندهای کمتری وجود داشته باشد. همچنین ممکن است مسئله دارای ساخت مشخص و محکمی باشد و جوابی منحصر به فرد را ایجاب نماید، اما فرد قادر به یافتن فوری آن جواب نباشد و از طریق آزمایش و خطا اقدام کند یعنی طریقی که متضمن واگرایی و قضاوت است. برعکس در همگرایی مسئله مطروحه دارای ساخت مشخص و روشن است به نحوی که جواب منحصر به فرد فوراً و بدون شک و تردید تولید می‌شود. در واگرایی پژوهش ذهنی وسیع است حال آنکه در همگرایی محدود می‌باشد. (اسماعیلی، ۱۳۷۹).

نظریه تورنس

به اعتقاد تورنس (۱۹۸۱) خلاقیت یا تفکر خلاق مرکب از چهار علق اصلی است که عبارتند از

الف - سیالی^۱: یعنی استعداد تولید افکار فراوان

ب - ابتکار^۲: یعنی استعداد تولید افکار بدیع، غیرعادی و تازه

ج - انعطاف‌پذیری^۳: یعنی استعداد تولید فکر و یا روشهای گوناگون

د - بسط^۴: یعنی استعداد توجه به جزئیات

به نظر تورنس فرد خلاق باید قادر باشد شمار زیادی مسئله معین را که بتواند با آنها برخورد نماید شرح دهد. همچنین قادر باشد جنبه‌های متنوعی از وضعیت مسئله‌ساز را شناسایی کند. به نظر تورنس حل مسئله چندان وابستگی به هوش ندارد، لذا تضمینی وجود ندارد که فرد صاحب هوش بالاتر در این مهارت تبحر داشته و فرد صاحب هوش پایین‌تر تبحر نداشته باشد. (گیلمارتین، ۱۹۹۹).

نظریه آمابیل

اساس و بنیان این نظریه را انگیزش تشکیل می‌دهد. آمابیل (۱۹۹۷) در نظریه خلاقیت بر نقش اصول انگیزه درونی در خلاقیت تأکید دارد. به نظر او این انگیزه درونی است که موجب خلاقیت می‌شود نه انگیزه بیرونی، به عبارت دیگر افرادی که تمایل بسیار به خلاق بودن دارند وقتی به چنین هدفی می‌رسند که با علاقه، لذت‌بردن و کلنجار رفتن با خود احساس انگیزش بکنند تا بوسیله فشار بیرونی. (اسماعیلی، ۱۳۷۹).

نظریه عصب‌شناختی

نظریه عصب‌شناختی را شاید بتوان یکی از جدیدترین دیدگاه‌ها درباره خلاقیت دانست. در این دیدگاه رابطه خلاقیت با مغز و امواج مغزی مورد بررسی قرار می‌گیرد. پژوهشهای زیادی راجع به نقش نیمکره‌های مغز در زمینه‌های فکری انجام گرفته است. تحقیقاتی که وظیفه مغز چپ و راست را جستجو می‌کنند، دو فرایند فکری را مشخص کرده‌اند. نیمکره چپ با اطلاعات شفاهی

1- Fluency

2- Originality

3- Flexibility

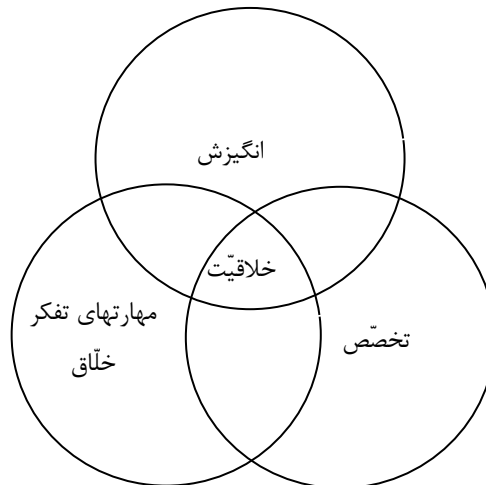
4- Elaboration

سر و کار داشته و تفکر انتقادی را تنظیم می‌کند و مسئول رموز خواندن، زبان، ریاضی به شیوه منطقی، تحلیلی و متوالی است. نیمکره راست با اطلاعات تصویری و شنوایی سروکار داشته و مسائل و عقاید قدیمی را به شیوه جدید دوباره تنظیم می‌کند. افراد خلاق هر دو فرایند فکری را با یکدیگر ترکیب می‌کنند؛ زیرا در خلاقیت به هر دو جنبه فکری نیاز است. برخی از محققان معتقدند در تفکر خلاق، نیمکره راست نقش اصلی را دارد و برخی دیگر معتقدند بخش‌های پیشین و پسین در خلاقیت نقش دارند و نه بخش‌های راست و چپ. تحقیقات روی امواج مغزی نیز نشان داده است بر حسب میزان خلاقیت، امواج تغییر می‌یابند بطوری که موقع استراحت امواج آلفا کاهش و زمانی که شخص مشغول انجام کار خلاق گردد، این امواج افزایش پیدا می‌کند. بهر حال هنوز نیاز به تحقیقات بسیار گسترده‌ای است تا نقش مغز در خلاقیت روشن گردد و با توجه به اینکه تحقیقات در شرایط آزمایشگاهی انجام گرفته، در تعمیم این شرایط به موقعیت واقعی باید احتیاط نمود (حسینی، ۱۳۸۱).

مولفه‌های خلاقیت

در ضمیر هر شخص خلاقیت تابعی از سه مؤلفه ذیل می‌باشد:

- ۱- تخصص
- ۲- مهارت‌های تفکر خلاق
- ۳- انگیزش

شکل ۱- مولفه‌های خلاقیت

چهار مولفه برای خلاقیت عنوان کردند که عبارتند از:

- ۱- سیالی: استعداد تولید ایده‌های فراوان
- ۲- بسط: استعداد توجه به جزئیات
- ۳- ابتکار: استعداد تولید ایده‌های بدیع، غیرعادی و تازه
- ۴- انعطاف‌پذیری: استعداد تولید ایده‌ها و روش‌های گوناگون (حسینی، ۱۳۸۱).

ویژگی‌های افراد خلاق

استاین در سال ۱۹۷۴ تحقیقاتی انجام داد و به این نتیجه رسید که افراد خلاق دارای ویژگی‌های ذیل هستند:

- ❖ انگیزه پیشرفت در سطح بالا
- ❖ کنجکاوی فراوان
- ❖ علاقمندی زیاد به نظم و ترتیب در کارها
- ❖ قدرت ابزار وجود و خودکفایی
- ❖ شخصیت غیرمتعارف، غیر رسمی و کامروا
- ❖ پشتکار و انضباط در کارها
- ❖ استقلال
- ❖ طرز فکر انتقادی
- ❖ انگیزه‌های زیاد و دانش وسیع
- ❖ اشتیاق و احساس سرشار
- ❖ زیباپسندی و علاقمندی به آثار هنری
- ❖ علاقه کم به روابط اجتماعی و حساسیت زیاد نسبت به مسائل اجتماعی
- ❖ تفکر شهودی
- ❖ قدرت تاثیرگذاری بر دیگران (اصانلو، ۱۳۸۳).

نتیجه‌گیری

مشاهده نوآوری‌ها و اختراعات ارزشمند و حیات بخش نوایغ و دانشمندان در قرن حاضر سبب شد جوامع به تدریج به عظمت و ارزش تفکر خلاق انسان و نقش آن در پیشرفت علوم و فناوری و توسعه فرهنگ پی ببرند. به این ترتیب تلاش برای کشف ماهیت خلاقیت و راز پرورش آن آغاز شد. در طول تاریخ حیات انسان، تمایل ذاتی او به تغییر و ابداع از یک سو و رویارویی با تنگناها و نیازهای روز افزون زندگی از سوی دیگر، به تدریج او را با نیروی خلاق درونش آشنا و مانوس گردانید؛ نیروی پویا و مولد که زندگی وی را به سرعت به سوی توسعه و تکامل به حرکت در آورد و سر منشاء ابداعات و اختراعات او گردید. همان‌طور که ملاحظه شد، نمی‌توان بر یک نظریه یا دیدگاه خاص یک مکتب درباره خلاقیت متکی بود؛ زیرا اغلب این نظریه‌ها دارای نقاط قوت و ضعف هستند و هیچ کدام در ارائه یک نظریه جامع درباره خلاقیت موفق نبوده‌اند.

منابع و مأخذ

- اصائلو، پرستو. (۱۳۸۳). تحلیل عناصر خلاقیت و رابطه آن با مدیریت تضاد در مدیران سازمان تربیت بدنی و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و ارائه الگوی تعاملی عناصر خلاقیت و شیوه برخورد با تضاد، رساله دکتری، دانشگاه تهران.
- اسماعیلی، فهیمه. (۱۳۷۹). بررسی رابطه سبک‌های مدیریت تعارض مدیران و خلاقیت دبیران در دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران در سال تحصیلی ۷۹-۷۸، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- برهانی، محمدنقی. (۱۳۵۶). آفرینندگی، ماهیت و اندازه‌گیری آن، نشریه دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران، دوره هفتم، شماره ۱.
- حسینی، افضل‌السادات. (۱۳۸۱). ماهیت خلاقیت و شیوه‌های پرورش آن، چاپ دوم، تهران: انتشارات آستان قدس رضوی،
- سید عامری، میرحسن. (۱۳۸۱). طراحی و تبیین مدل سه بعدی سبک‌های رهبری، خلاقیت و اثر بخشی مدیران ورزشی دانشگاه‌های کشور، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
- سلیمانی، افشین. (۱۳۸۱). کلاس خلاقیت، انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- کیخا، احمد، عباس‌پور، عباس. (۱۳۹۸). رابطه بین هوش سازمانی و عملکرد سازمانی با میانجی‌گری خلاقیت (مورد کاوی: دانشگاه تهران)، ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، بهار، دوره ۸، شماره ۴.
- عبدوی، فاطمه، پاشایی، سجاد. (۱۳۹۷). تجزیه و تحلیل نقش واسطه‌ای بازخورد کار از سرپرست در تأثیر عوامل محیطی، فردی، سازمانی بر ارتقای خلاقیت کارکنان، ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، تابستان، دوره ۸، شماره ۱.
- مهدیان، مریم، کرمی باغ طیفونی، زهرا. (۱۳۹۹). بررسی اثر بخشی آموزش‌های فوق برنامه پیش‌تازان در افزایش خلاقیت و شادکامی دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم شهرستان جوبین، پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، بهار، دوره ۷، شماره ۴۴.
- موحدی، یزدان. (۱۳۹۸). تاثیر طراحی بهینه فضای آموزشی بر ارتقای خلاقیت، فصلنامه فناوری آموزش.
- نلر، جورج. (۱۳۸۰). هنر و علم خلاقیت، ترجمه مسدد، علی اصغر، انتشارات دانشگاه شیراز، چاپ دوم.
- Bentley, T. , 2002, Distributed intelligence: Leadership, learning and creativity, National College for leadership, Pp: 1
- Jalan, A. , 1995, New developments in developing creativity, Journal of managerial Psychology. Vol: 10, No: 8, Pp: 20-23
- Gilmartin, M. J. , 1999, Creativity: The fuel of innovation. Nursing Administration Quarterly. 23, 2; Academic Research Library. Pp: 1
- Therney, P. , 1999, An examination of leadership and employee creativity: the relevance of traits and relationships. Personnel Psychology, Vol. 52, Issue 3
- Lee, J. Q. , McInerney, D. M. , Liem, G. A. D. , Ortiga, Y. P. , 2011, The relationship between future goals and achievement goal orientations: An intrinsic-extrinsic motivation perspective. Journal of Contemporary Educational Psychology, 35(4), 264-279.

Investigating Creativity and its Famous Theories

Ehsan Rastgar

Master's Degree in Educational Sciences, Curriculum Planning, Azad University of Dezful, Expert in Charge of
Second Secondary Education, Education Management in Shush City

---

Abstract

Every human being, whether a teacher or a non-teacher, has the talent of creativity, only forces and factors are needed that can make these talents blossom and turn them from potential to actual, therefore, the emergence of creativity requires a special situation, and it is not the case that talents and creativity People can achieve prosperity by themselves and by accident. The ambiguity of the term creativity is related to the fact that it is an abstract and new concept. But ambiguity in the concept does not mean the complexity of the creative process itself; Because creativity can be easily felt and touched in daily life. However, there are various theories about creativity and different schools of psychology have looked at creativity from different angles. we give This article, which is done with descriptive and analytical method and based on library studies, aims to investigate creativity and its famous theories. According to experts, what is more important and stronger than the existence of creative talent is preventing the factors that prevent its emergence.

Keywords: Thinking, Creativity, Theories of Creativity
